Občina Hrpelje - Kozina

Naravoslovno zgodovinska učna pot
Hrpelje

Spoštovani obiskovalci, spoštovani gostje.

V veliko veselje mi je, da vas lahko skozi ta priročnik popeljem v čudoviti svet slovenskega Krasa, po naravoslovni poti, ki je nastala v Hrpeljah – tiskana v slovenskem in italijanskem jeziku – in je plod uspešnega čezmejnega sodelovanja v okviru programa skupnosti Interreg IIIA Italija – Slovenija.

Vodilo tega rezultata so bili učenci Osnovne šole iz Hrpelj, ki so v jeseni 2006 obiskali osnovno šolo iz Terzo di Aquileia ter s pomočjo svoje ravnateljice, kateri gre tudi iskrena zahvala, obiskali arheološki center Ogleja ter dve laguni; Laguna di Marano in Laguna di Grado.

Cilj projekta imenovanega »Park poselitvenega območja Ogleja, slovenskega Krasa in Obale. Skupno evropsko območje (soočanje turizma in kulture).« je ovrednotenje vseh okoljskih, kulturnih, zgodovinskih in gospodarskih posebnosti območij od koder prihajajo partnerji projekta.

Dejstvo je, da promocija posameznega območja pomeni, da se je potrebno sprva dodobra s tem območjem tudi spoznati.

Naravoslovno pot bomo prav tako z velikim veseljem objavili na našem spletnem portalu »**Terre di Aquileia**«, saj smo prepričani, da se s pomočjo tovrstnih izmenjav in sodelovanja lahko nedvomno okrepita razumevanje in miroljubno sodelovanje med narodi, ki že stoletja živijo na tem območju, v srcu Evrope.

Župan Občine Terzo di Aquileia
Fulvio Tomasin

December, 2006

Pozdravljeni obiskovalci poti!

Prostor ob meji je bil že od nekdaj povezan, kar pričajo zgodovinska dejstva. Ravno poti so bile tiste, ki so nekoč zbliževale ljudi.

Naša Naravoslovno zgodovinska učna pot je kot most, ki povezuje preteklost in sedanjost.

Ponuja možnost odkrivanja in ohranjanja kulturne dediščine v našem kraju in nas bogati s spoznanji o ljudeh in njihovem preprostem vsakdanjem življenju. V neposrednem stiku z neokrnjeno naravo bodo imeli otroci možnost odkrivanja in raziskovanja.

Najbolj me veseli, da bo pot povezala naše otroke z otroki onstran meje. Spoznavanje novih prostorov in izmenjava izkušenj bodo trdni temelji za nova prijateljstva, strpnost in medsebojno spoštovanje.

Vrednote, ki bodo gradile nov, prijazen svet, brez meja...

Župan Občine Hrpelje-Kozina

Zvonko Benčič-Midre

December, 2006

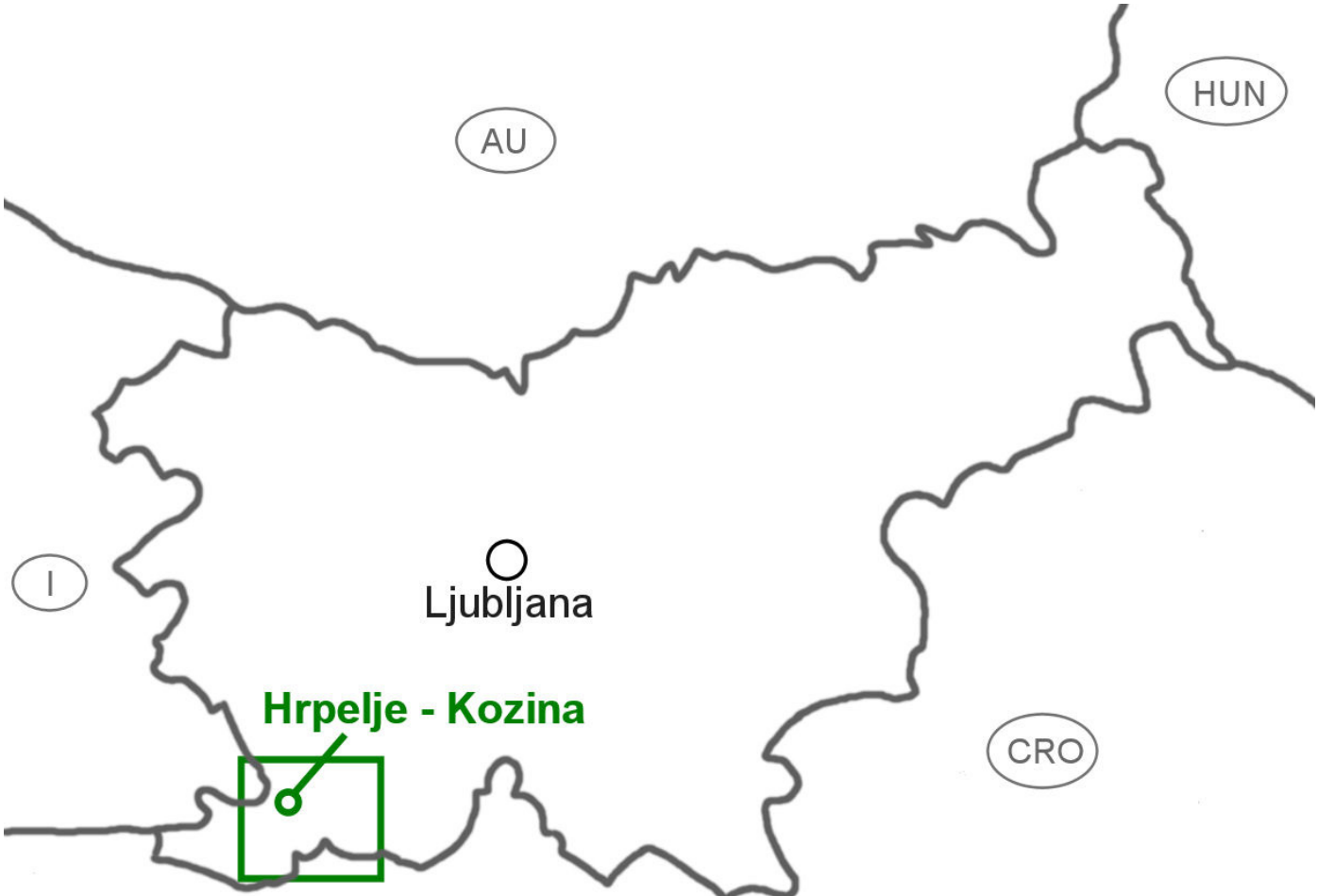
AU
HUN
I
Ljubljana
Hrpelje - Kozina
CRO

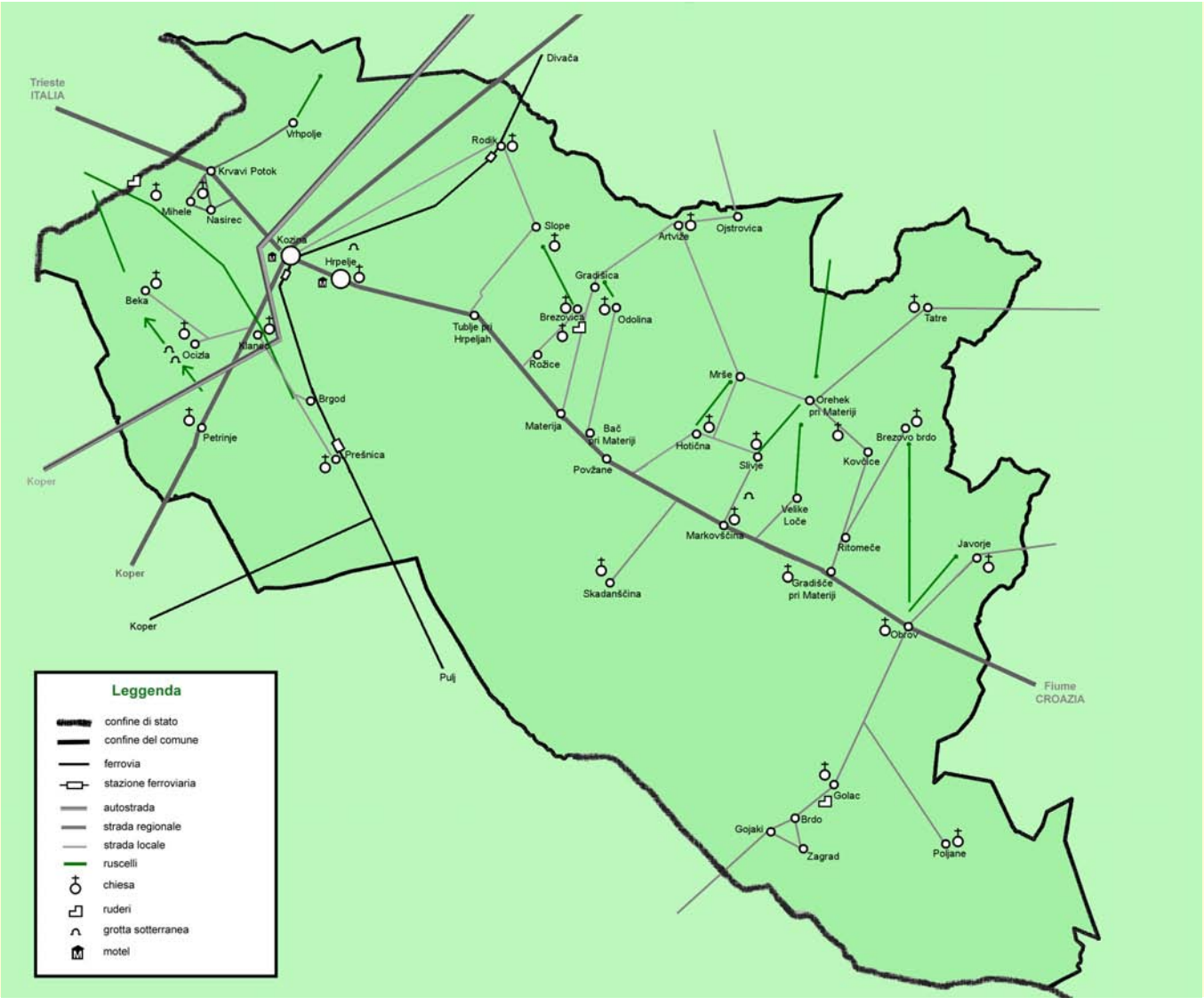
Trieste
ITALIA
Divača
Vrhpolje
Rodik
Krvavi Potok
Mihele
Nasirec
Kozina
Hrpelje
Slope
Artviže
Ojstrovica
Gradišica
Beka
Brezovica
Odolina
Tatre
Tublje pri Hrpeljah
Ocizla
Klanec
Rožice
Mrše
Brgod
Orehek pri Materiji
Materija
Bač pri Materiji
Hotična
Brezovo brdo
Petrinje
Preśnica
Povžane
Slivje
Kovčice
Koper
Velike Loče
Markovščina
Ritomeče
Javorje
Koper
Skadanščina
Gradišče pri Materiji
Koper
Obrov
Pulj
Fiume
CROAZIA
Golac
Brdo
Gojaki
Zagrad
Poljane
Leggenda
confine di stato
confine del comune
ferrovia
stazione ferroviaria
autostrada
strada regionale
strada locale
ruscelli
chiesa
ruderi
grotta sotterranea
motel

Predstavitev Občine Hrpelje-Kozina

Naravoslovno-zgodovinska učna pot se nahaja v občini Hrpelje - Kozina.
Občina leži na stičišču cest Trst-Reka in Koper-Ljubljana. Ravno stičišče in križanje trgovskih poti ter železniška povezava so stilizirani v občinskem grbu. Prometne poti so potekale od Ogleja preko Trsta, mimo današnje Materije, Obrova, Lipe in Klane do Reke na hrvaški strani. Kolo voza nas spominja na furmane, ki so po tovorniških poteh tovorili različno blago.
Po osamosvojitvi Slovenije se je pojavila želja po samostojni občini, tako je bila oktobra 1994 ustanovljena Občina Hrpelje - Kozina. Razprostira se na 192 km2 površine v jugozahodnem delu Slovenije. Na zahodu meji z Italijo, na jugu pa s Hrvaško.
Z novo avtocestno povezavo do Kopra oziroma Ljubljane je dobila občina nov zagon. Gradijo se proizvodne hale ter individualne stanovanjske hiše, zato se je nekoliko povečal tudi priliv prebivalstva.
Na flišnatih tleh se raztezajo Brkini (nad cesto Kozina-Podgrad), pod cesto pa zakrasela Čičarija, ki sega na zahodu do doline Glinščice. Ob cesti leži Matarsko podolje, kjer so se na stičišču flišnatih in kraških tal, oblikovale slikovite slepe doline: Brezovica, Odolina, Jezerina ...
Najgosteje so poseljeni Brkini, saj imajo kar nekaj vodnih virov. Najvišje ležeča vas v Brkinih so Artviže (790 m nadmorske višine).
Čičarija je zakrasela planota, ki skorajda nima površinskih vodnih virov, razen tistih, ki jih je ustvaril človek, da je lahko preživel na borni, skopi zemlji ter vzrejal ovce in krave. Je pa zato bolj razgibana z višjimi hribi in globokimi doli. Neraziskano je še podzemlje s številnimi jamskimi sistemi, v katerih izginjajo površinske vode Brkinov. Le-te se pojavijo v dolini Glinščice in reki Rižani. Dolina Glinščice je zavarovana kot krajinski park. Po dolini Grižnika (Ocizla) so uredili prizadevni domačini Tigrovsko pešpot. Zajema nekaj zanimivih ponorov, ki jih je ustvaril potok. Med Glinščico in Grižnikom se dviga flišnata planota, ki se zajeda proti jugu v podgorski kras.
Celotno območje občine je zaradi naravne razgibanosti posejano z

1. Brezovica, slepa dolina

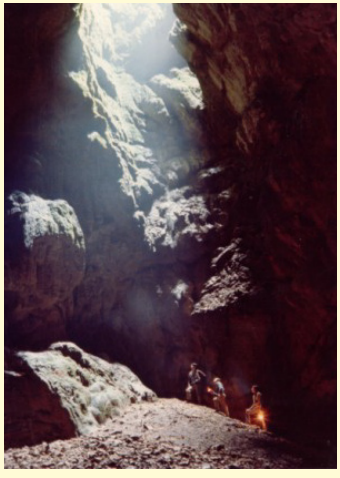

2: Prva barvna slika jame Dimnice, fotografirana s ''pulferjem'' (smodnikom)

naravnimi znamenitostmi, kot so jame, slepe doline, udornice, naravni mostovi, škavnice, škraplje in žlebiči. Najbolj znana na tem področju je jama Dimnice, ki se nahaja med Slivjem in Markovščino. Je edina za obiskovalce urejena jama pod vodstvom jamarskega društva Dimnice.
Ne smemo pozabiti na kamen. Kamnoseki so ga klesali v ''jerte'' ali ''štirne'', nekateri so z njimi zidali hiše in cerkve, kmetje so ga skrbno pobirali in polagali okoli dolin, da bi obzidali ograde, sicer bi jim močna burja odnašala rodovitno prst. Teh stvaritev je še danes veliko.
Kako se veselimo burje, mrzlega vetra, ki zapiha iz severovzhoda in zavija okoli vogalov ter prevetri prav vse najmanjše kotičke. Takrat znajo pridne gospodinje zakuriti štedilnike in pripraviti dobrote, ki smo jih morda že pozabili. Medtem ko prasketa ogenj, brbotajo v loncih jote, ''ječmeni'' ali druge ''mineštre''. Ko pridejo prazniki, zadiši po potici ali pečenem kruhu in takrat nas zanese v preteklost naših babic ...
Bogato kulturno dediščino vam lahko odkrijejo starejši domačini, ki vas popeljejo do različnih arhitekturnih in zgodovinskih zanimivosti ali stavb, kot so cerkve in domačije s ''kuortami'' (dvorišči) in gradišča.

3. Obzidan vrt

4. Češpovi dnevi v Slivju

Številna društva v občini prirejajo vsako leto tekmovanja, razstave, vaške praznike - opasila, ki so povezana s starimi običaji. Prikazujejo življenje na vasi in staro kmečko orodje.
Lovska društva, na našem območju so kar tri, razvijajo poleg svoje osnovne dejavnosti, kot sta varstvo narave in ohranjanje ravnovesja med divjadjo in možnostmi prehranjevanja, tudi lovski turizem.
Planinsko društvo Slavnik skrbi za varen korak planincev na različnih pohodih, za urejanje planinskih poti ter za organizacijo tradicionalnega Nočnega pohoda na Slavnik v mesecu juniju ob polni luni. Najdemo lahko tudi kolesarske in konjeniške poti, speljane mimo turističnih kmetij oziroma gostiln.

Ime kraja in občine so ponesla v svet različna športna društva: rokometno, nogometno in balinarsko. Priznanja prinašajo tako izjemne ekipe kot tudi posamezni uspešnejši igralci.
Prostovoljno gasilsko društvo iz Materije posveča veliko skrb svojemu podmladku, udeležujejo se različnih tekmovanj po Sloveniji, kjer dosegajo ekipe visoke uvrstitve.

Ognjenim zubljem se ne dajo kar tako; marsikateri domačin jim je tudi hvaležen, ko v sušnih poletjih pripeljejo cisterne z vodo.

5. Navihani lisjaki

Za kulturni pridih občine skrbi Moški pevski zbor Slavnik, Brkinska godba 2000, cerkveni pevski zbori, mlada nadebudna glasbena skupina Navihani lisjaki in organizirana kulturna (zgodovinska) društva v posameznih krajih (Prešnica, Hrpelje, Vrhpolje, Rodik, Slivje).

Naravoslovno-zgodovinska učna pot naj bi služila predvsem šolskim otrokom za raziskovanje v neposrednem naravnem okolju, zato je začetek poti postavljen prav pred Osnovno šolo Dragomirja Benčiča Brkina. Pot je bila odprta v aprilu 2006 ob visokem jubileju šole, njeni častitljivi 120-obletnici, saj sega ustanovitev prve narodne šole v Hrpeljah že v davno leto 1886.

6. Brkinska godba 2000 v Slopah

Neokrnjena narava, svež zrak, dobra kuhinja, skrivnosti pripravljanja brinjevca ali dobre slivovke iz brkinskih ‘’čješp’’ ter prijazni in preprosti domačini, vse to so razlogi za obisk naše občine.

7. Pot Podrevo

Predstavitev Naravoslovne zgodovinske učne poti

Izhodišče Naravoslovno-zgodovinske učne poti je pri Osnovni šoli Dragomirja Benčiča Brkina v Hrpeljah. Pot ni zahtevna. Primerna je za vse starosti, še posebej za učence, ki se lahko učijo v neposrednem okolju. Dolga je približno 4,5 km, prehodite pa jo v dobrih dveh urah.
S šolskega parkirišča se usmerimo na ulico Dragomirja Benčiča Brkina, ki nas vodi v staro vaško jedro. To je bila včasih glavna prometna žila, tovorniška pot, ki je peljala iz Kačič skozi Rodik v Klanec, Rižano in beneški Koper ali v Trst.

1. Informativna tabla

Tu nas najprej pozdravi informativna tabla z vrisano potjo in legendo. V legendi so označene znamenitosti, ki jih srečamo na poti. Pod njo je tudi kuščar – zelenec. Izbrali smo ga kot ''markacijo''. Ob poti je poslikan na večjih kamnih, ki nam služijo kot smerokaz. Zelenca smo izbrali, ker je vedno redkejši gost naših gmajn.

2. Dvoriščni porton

Na zanimivosti ob poti nas opozarjajo lični napisi na tablicah iz brinovega lesa.
Že pri prvi stavbi (na levi strani) naletimo na dvoriščni porton, ki je nasajen na dveh klesanih kamnih. To so kamni, ki so nekoč označevali razdaljo v miljah na stari cesti Trst-Reka:
- levi kamen: VI meilen von Triest (šest milj od Trsta),
- desni kamen: II meilen von Triest (dve milji od Trsta).

Lastnik stavbe je na svojem vrtu posadil kakijevo in figovo drevo. Obe drevesi sta označeni z belimi kovinskimi tablicami z zelenim napisom v slovenščini in latinščini. Tako so označena tudi druga drevesa in grmovnice na poti.

3. Vaški vodnjak »Na Gorici«

Ob kamnitem zidu pridemo do večjega križišča ''Na Gorici''. Na levi strani raste mogočna bela murva, ki je po pripovedovanju starejših ljudi stara okoli 300

4. Večja ‘’kaluonja’’

let. Na drugem koncu je prvi vaški vodnjak (t. i. komunska štirna), zgrajen po letu 1890. Na Gorici zavijemo desno, po klancu navzdol.

Po slabih 60-ih m krenemo s tovorniške poti levo po vaški poti še 50 m in ponovno zavijemo levo pri manjši vrtači. Pred seboj zagledamo veliko ‘’kaluonjo’’, mojstrovino, ki kljubuje času, saj je izklesana iz kamna. Tukaj je dvorišče Karamonove domačije, nekoč z vseh strani obdano z visokim kamnitim zidom, ki je sedaj porušen. O višini zidu nam priča ravno ‘’kaluonja’’ in pa ostanek zidu na levi strani, v katerem še vedno stoji manjša ‘’kaluonja’’, ki jo že načenjata čas in bršljan.
Na severni strani dvorišča so vidne razvaline domačije, ki je bila zgrajena leta 1574.

5. Manjša ‘’kaluonja’’

Stavba, ki je še pokrita, skriva v spodnjem levem prostoru, za manjšimi vrati, obdanimi s polkrožno ‘’kaluonjo’’, znamenito Karamonovo kalužo. Po pripovedovanju so tu prihajali na svet dojenčki tako, da jih je babica vlekla iz kaluže. To je izkopana jama, v kateri izvira voda. Ta prostor je bil strah in trepet vseh vaških otrok.
Na stranskem pročelju za hišo (‘’v svislih’’) na vzhodni strani opazimo še čudno obliko kamna z luknjo v sredini, iz katere so navzven vklesane ravne črte. Le čemu je služil?
Zanimiv je tudi odvodni kanal, ki je speljan preko dvorišča skozi ‘’kaluonjo’’ na drugo stran poti v vrtačo.

6. Zanimiv kamen

Zgrajen je iz kamnitih škrl. Od Karamonove domačije se vrnemo nazaj na tovorniško pot in nadaljujemo v smeri proti jugozahodu.

Pot se zlagoma spušča in ločuje Podgurn’co (levo) od Podgorice (desno).
Obdana je s kamnitimi zidovi, ob njej pa se kot po imenitnem drevoredu izmenjujejo divji kostanj, lipa in

brest ter grmovje drena in rešeljike.

7. Lijakov kal

Po približno 200 m hoje pridemo do križišča, kjer se z vzhoda sekata pot ''Brščic'' in tihotapska pot, ki pripelje iz Slop in se nadaljuje naprej proti jugozahodu v Klanec.
Gremo nekoliko levo po poti, kjer uzremo komunski ali Lijakov kal, na njegovi desni strani pa najstarejši vodni vir – ''štirn'co'' iz leta 1343.

Po zgodovinskih virih je pestila naše kraje v letu 1340 velika suša, zato so se vaščani odločili za izkop in obzidavo velikega odprtega vodnjaka. Vanjo vodi 10 stopnic do globine 2,5 m. Dno je ilovnato in ima premer 8 m. Obod je iz suhozida, za katerim je nabita ilovica.

8. ''Štirn'ca'', prvi vodni vir

Na vrhu stopnic sta stala dva velika kamnita čoka, ki sta služila za odlaganje lesenih škafov, napolnjenih z vodo, da so jih žene lažje dvignile na glavo.
Kal je služil za napajanje živine, za potrebe vaščanov in tovornikov. Voda v ''štirn'ci'' pa je služila za pitje, kuhanje in pranje. Pozneje, ko so slamnate strehe zamenjali strešniki in so si vaščani speljali vodo v vodnjake pred hišami po žlebovih, so uporabljali ''štirn'co'' za pranje ovčje volne, otroci pa za plavanje in kopanje.

9. Tabla z opozorilnimi znaki in kuščar-zelenec na kamnu

Od ''štirn'ce'' se napotimo proti severu, nazaj na tovorniško pot. Tik pred njo je na desni strani pokrit okrogel betonski jašek. Pod pokrovom se nahaja vrtina, globoka 380 m. To je t. i. ''piecometer''. Gre za vrtino, iz katere občasno jemljejo vzorce vode. Z meritvami ugotavljajo vpliv avtoceste na podtalnico, ki dosega v vrtini globino do 180 m. Žal so že prve meritve pokazale, da je podtalnica onesnažena.
S tovorniške poti zavijemo proti jugu na tihotapsko

pot v Kravarico. Pot, ki je izven naselja, je označena s tablo z opozorilnimi znaki: prepoved kurjenja, trganja cvetlic, vožnje s kolesi in psi morajo biti privezani na vrvico.
Vonj po smoli in šumenje visokih krošenj nas pelje skozi gozd črnega bora. Po 200 m si lahko na desni strani, malo dlje od poti, ogledamo vrt. Gre za manjšo dolinico, ki je imela včasih na dnu obdelano njivo, skrbno obzidano s kamnitim suhozidom. Vanjo vodita dve ‘’vrzeli’’ (vhod v vrt). Manjša je bila namenjena ljudem, večja pa živini z vozovi. Včasih je bila ‘’vrzela’’ zagrajena z ličnimi lesenimi vrati ali pa kar z vejevjem (trnjem), da ni mogla živina, ki se je pasla v okolici, pojesti pridelkov. Srnjadi je bilo bolj malo, veliko je bilo divjih zajcev.

10. Pečina

Vaščani so ob marsikaterem vrtu nastavili zanje zanke, da se je kdaj znašel na mizi tudi priboljšek, kljub bojazni, da bi jih zalotil lovski čuvaj.
Zapustimo vrt in se odpravimo po tihotapski poti proti zahodu, nakar (po dobrih 100 m) ostro zavijemo proti jugu.

Naprej se pot nekoliko vzpenja do manjših skal. Nato se zravna in naredi manjši ovinek v desno. Kmalu nas znak - zelenec - usmeri v desno, v manjšo kotanjo. Na levi strani so nametane večje skale, ki se nadaljujejo proti severu v podolgovat spodmol, v katerem si je svoje domovanje uredil jazbec. Na desni strani je manjša ‘’pečina’’ v živi skali.

11. Prva škavnica

Pastirji so jo uporabili za zaščito pred dežjem, ki jih je ujel na paši. Kotanja je zanimiva tudi z botaničnega vidika, saj najdemo v njej črni gaber, divji kostanj, ki je redkost v tem predelu, rešeljiko, rdeči dren, lesko in maklen (klen). Tu se najdejo spomladi tudi prvi zvončki.
Vrnemo se na pot in nadaljujemo proti jugu, kjer nas spremlja črni bor. Na koncu rahlo zavijemo proti zahodu, kjer lahko vidimo osamljen zeleni bor. Pot nadaljujemo skozi redek gabrov in hrastov gozd ter po 100 m, takoj za manjšo poseko, zavijemo s poti ostro proti zahodu po tihotapski stezi. Tu se skoraj zaletimo v beli gaber. Mimo njega nas pelje steza do manjše kotanje, kjer si lahko spočijemo, morda malicamo in si ogledujemo skalni rob. Razteza se od sedanje Obrtno-industrijske cone preko tovorniške poti do naše kotanje in naprej proti jugu po severnem in zahodnem pobočju Mišje šoge – Hrpeljske gore, naprej na Rožič. Skalni

rob, ki se zaključi nekje na Veliki Gobovici, je dolg kakih 6 km, morda tudi več.
Na tem grebenu lahko občudujemo raznoliko ustvarjanje vode, ki je skozi stoletja razjedla apnenec in pustila za seboj številne žlebiče in škraplje. Proti jugu (20 m od nas) je na tem skalnem robu skrita prva škavnica podolgovate oblike z naravnim mostičkom. Škavnica je vdolbina v skali, ki zadržuje vodo. V poletnem času je lahko različnim živalim dragocen vir vode.

12. Skriti zaklad

Za nami, nekoliko proti severozahodu, nas pelje stezica do z visokimi skalami obdane udorne dolinice, kjer so našli Hrpeljci leta 1921 zaklad. Vseboval je dva cela glinena lonca in enega razbitega. V celih loncih je bilo okoli 5000 srebrnih novcev, ki so bili zelo tanki. V razbitem loncu pa je bilo 24 debelih okroglih zlatnikov – dukatov. Profesor Sticotti, direktor Civilnega zgodovinskega muzeja v Trstu pa je zapisal, da je bilo najdenih nekaj več kot 5000 srebrnikov in devetnajst zlatnikov. To bogastvo naj bi izhajalo iz obdobja beneških dožev (Lorenzo Celsi - 1361, Marco Cornaro - 1365, Andrea Contarini - 1368 in Antonio Venier - 1382). Vaščani so do nedavnega hranili en zlatnik in en srebrnik, ki sta se žal izgubila.

Vrnemo se nazaj v kotanjo, kjer smo počivali, in se po tihotapski stezi vzpnemo skozi prehod skalnega roba. Kmalu naletimo na gozdni kolovoz, ki seka našo stezo. Če bomo na poti v jesenskem času, bomo na tem kolovozu zagledali čudovito obarvano listje ruja. Nikar ga ne iščite pri tleh, saj je to izreden primerek ruja kot drevesa. Visok je približno 5 m, njegovo deblo pa ima premer približno 15 cm.

13. Ruj

Deblo je hrapavo in daje vtis, kot bi bilo pokrito z luskami. V širši okolici lahko še tu pa tam najdemo posamezen primerek, vendar s tanjšimi debli.

14. ''Stopenjca Matere Božje''

Vrnemo se na stezo in nadaljujemo pot skozi redek hrastov gozd proti jugozahodu. Nekoliko se spustimo

v plitev jarek, dokler ne pridemo do skal. Le bistro oko opazi na tleh kotanjico v obliki stopala. To je znamenita ‘’Stopenjca matere Božje’’.
Ljudsko izročilo pravi: če preveri neporočeno dekle z boso nogo velikost stopala in je enake velikosti kot ‘’stopenjca’’, jo bo skozi življenje spremljala sreča, zdravje in bogastvo. Na tem mestu se je še do prve svetovne vojne ob prazniku sv. Helene, 18. avgusta, prirejala maša.
Le dva koraka naprej je na naši desni večja podolgovata skala. Na njej lahko občudujemo drugo škavnico. Ta je plitva, ker jo je voda na enem robu že močno izpodjedla. Je pa toliko bolj zanimiva zaradi žlebičev, ki se stekajo proti njej in nazadnje pred njo ustvarijo še luknjo v skali.

15. Druga škavnica

Po tihotapski stezi gremo naprej do dveh vrtov. Na levi je Midretov vrt, na desni pa Karamonov. Žal sta močno poraščena s črnim trnom in drugim grmičevjem. Naše nosnice lahko tu zaznajo vonj po divjih prašičih, ki se zelo radi zatečejo v te vrtove.
Za seboj puščamo tihotapsko pot in se začnemo vračati na izhodišče proti severozahodu po široki gozdni poti. Pot, ki jo zapuščamo, se nadaljuje proti sedlu med Revo in Glavico in se nato spusti proti Brgodu. Vračamo se mimo Karamonovega in Gacarjevega vrta. Vrtove prepoznamo po značilnih suhozidih, ki nas spremljajo ob poti.
Če imate s seboj psa, bo zagotovo zavohal vodo na desni strani v drevesnem panju, iz katerega rastejo trije hrasti.

16. Tretja škavnica

Z gozdne poti skrenemo rahlo v desno po stezi, ki nas pripelje do tretje škavnice. Nahaja se v skali pri tleh in je podolgovata, ozka in globoka (50 cm). V njej nikoli ne zmanjka vode, saj jo obkrožajo drevesa in je večino dneva v senci, zato je izhlapevanje manjše. Ob robu so vidne praske, kar pomeni, da jo obiskujejo gozdne živali.
Po stezi se vrnemo na gozdno pot. Nadaljujemo mimo Mehletove ograde in Gajinotovega vrta, kjer pot naredi ovinek in se rahlo spušča proti vzhodu. Tu bomo opazili mogočno robinijo ali po domače akacijo. Ta je Taninova, jih pa v okolici najdemo še veliko. Hodimo mimo ostrih visokih skal proti Pikeževi ogradi, kjer opazimo levo in desno od poti krajši in daljši izkopan jarek. Leta 1968 so skopali te jarke idrijski rudarji do vrha Mišje šoge. Jarki so ponekod globoki tudi več metrov in na nekaterih so še vidne številke, s katerimi so jih označevali. Območje so preiskovali zaradi

železove rude, ki pa ni bila dovolj bogata za izkop, zato so kopanje opustili. Na tem mestu so rudo iskali že Avstrijci, nato še Italijani.

17. Škavnica Podrevo

Ob gozdni poti vidimo lep primerek češmina. Kmalu nato skrenemo levo na stezo, ki nas pripelje do največje in najlepše škavnice, četrte po vrsti. Razteza se na večji skali z nekakšnim sedlom. Ni posebno globoka, ima pa ravno in gladko dno. Ob poletni suši jo domači lovci napolnijo z vodo, da imajo ptice in druge živali vodo za preživetje. Levo od nje je še zadnja, peta škavnica, na manjši skali z naravnim mostičkom. Če boste dobro prisluhnili, boste slišali tudi ptičje petje in videli čopasto sinico, ki ima svoje domovanje v borovem gozdu. Zlahka jo boste prepoznali po čopku na glavi.

18. Manjša škavnica

Od škavnic se po stezi spustimo v manjšo dolinico, v kateri so še dobro vidni ostanki apnenice

19. Pot pozimi

in utrjena pot, po kateri so nekoč z vozovi vozili vanjo kamenje, iz nje pa žgano apno. V okolici je v dolinicah še več ostankov apnenic. Nekateri prebivalci se spominjajo zadnje, ki je stala okoli leta 1960. Podobna je bila velikanskemu košu iz prepletenih leskovih in gabrovih palic. Kurišče je bilo vkopano v dno doline. Najprej so iz kamna zgradili obok (nad kuriščem), nato so nanj previdno nalagali apnenčasto kamenje, ki ga je bilo v okolici dovolj. Okoli so spletli obod v obliki valja. Med kamenjem in obodom so natlačili zemljo, da ni uhajala toplota. Kurili so več dni in noči (tri do štiri). Za kurivo so uporabljali veje borovcev in brinov ter ostalo podrast. Ko je bil apnenec ‘’pečen’’, so ga pustili, da se ohladi, nato so ga naložili na vozove in ga razvozili po domovih, kjer so ga gasili v ‘’jap’ncah’’. To so bile v

zemljo vkopane, obzidane in zatesnjene luknje (1m3). Vanje so stresli žgano apno in ga zalili z vodo, da je nastala bela gosta zmes. Poimenovali so jo gašeno apno. Pred uporabo so ga pustili uležati. Potrebovali so ga za beljenje prostorov.
Iz dolinice se vzpnemo po poti, kjer so odvažali apno na gozdno pot, ki nas ponovno pripelje na tovorno pot. Mi se vračamo desno, po široki gozdni poti se prepustimo naravi, ki nas obdaja. Z leve in desne nas pozdravljajo skale skalnega roba, dolinice skrivajo kdovekatero skrivnost, dokler ne pridemo ponovno do štirn'ce.

20. Rudetova ledenica

Na križišču krenemo proti zahodu po široki nasuti poti brščic in tihotapcev. Mimo Podkala na desni in Podgurn'ce na levi se vzpne pot ob topolu do poti, ki je markirana kot prva planinska pot na južnem Primorskem. Označil jo je učitelj, ki je poučeval na šoli, skupaj z učenci, od Hrpelj na Slavnik.
Pred nami stoji Rudotova ledenica, ki je obnovljena ter tako rešena propadanja in žalostne usode, ki so jo dočakale preostale hrpeljske ledenice. Kjer je sedaj farma, je bil včasih Rudetov kal. V njem so pozimi lomili in sekali led ter ga shranjevali.
Ledenica je v zemljo izkopana luknja, globoka 6 m in s premerom 8 m. Stene so obzidane s kamenjem, na spodnji strani je vhod. Led so zlagali vanjo v plasteh, mednje pa so položili slamo ali listje, da se led ni sprijemal. Zadnja plast je bila debelejša plast listja. Na vrhu ledenice je bila slamnata streha.

21. Kal nekoč...

V poletnem času so led vozili z vozovi v Trst za potrebe mesnic in pivovarn. Za kmetije je bil to dodaten vir dohodka.
Ob poti stojita dve mogočni lipi, posajeni pri največjem komunskem kalu, ki je sedaj zasut in je na njem ograjen sadovnjak. Kal je bil tako globok, da odrasel moški z njegovega dna ni videl vrha Mišje šoge – Hrpeljske gore (v smeri proti jugu).

22 ... in danes

Mimo bele murve na levi se podamo na vaško makadamsko pot. Vendar le za krajši čas, saj nas asfaltirana cesta opozori, da smo prišli

v urbano okolje.

23. Cerkev Sv.Antona ''Na Hribu''

Ob poti nas spremljajo sadovnjaki s slivami (''čješpami''), češnjami in stara jablana. Tako pridemo do prvih hiš: Matelkove, Taninove, Krnelove, Gacarjeve ...
Na vrhu se cesta razcepi: levo Na vas, desno se vzpenja Na hrib. Slednja nas pripelje do cerkve sv. Antona.

24. Vhod v cerkev

Prostor pred njo je miren in spokojen, saj ga čuvajo sence mogočnih dreves: črni gaber, kostanj ... Cerkev stoji na vrhu hriba (517 m), obkroža jo pokopališče. S severne strani ga pred burjo varujejo črni bori. Do cerkve pridemo po kamnitih stopnicah. Na levi strani je v zidu kamnita plošča z letnico in napisom ob posvetitvi cerkve l. 1670. Takoj za vrati pa je zavržen kamnit kvader z manjšo vdolbino in vklesanim posvetilom za miloščino sv. Heleni, ki je bila tudi prva zaščitnica vasi l. 1663.

25. Kamniti okras

Cerkev je bila obnovljena v devetdesetih letih.
Po obnovi je izgubila prvotno kritino iz kamnitih škrl, ki jo je zamenjal beton. Njen vhod krasijo mojstrovine kamnosekov iz Rodika: bogato izdelan vzorec enostavnih in čistih oblik.
V notranjosti lahko občudujemo prezbiterij, ki ima nad oltarjem strop s kamnitimi gredami v polkrožni obliki. Ob enem od stranskih oltarjev stoji počen zvon z vlitim napisom, ki priča, da je bil posvečen sv. Nikolaju.
V vas se vračamo mimo ograd in lipe po strmi Metnovi poti. Ograde (manjši obzidani vrtovi) pričajo o tem, kako pomemben je bil včasih vsak košček (''pedenj'') zemlje. Vrtove so obzidali zaradi zavetja, da jim močna burja ni odpihala zemlje.
Tako pridemo na nekakšen skupni vaški prostor, kar nam pove njegovo ime: Na vasi.
Na levi imamo največji vaški vodnjak (komunska štirna), ki je bil zgrajen leta 1893. Njegova letnica je vklesana v kamen na zahodni strani ''šape'' (zgornji

del vodnjaka, ki gleda nad tlemi). Vodnjak so izkopali vaščani za potrebe vasi. Voda se je v vodnjak stekala iz bližnjih hiš po žlebovih. Vsaka hiša je imela pravico do določene količine vode. Ženske so vodo ‘’kalale’’ s ‘’kalavniki’’ (zajemale z vedri). Tik ob vodnjaku so tla tlakovana. Tu so se zbirale žene, si izmenjale novice in tudi kakšna ‘’štorija’’ je mimogrede nastala.

26. Mladi raziskovalci pri ‘’štirni’’ Na vasi

Levo od vodnjaka stoji nekdaj imenovana Komunska hiša. Na njenem pročelju (pod balkonom) je marmornata plošča z napisom, da je bila v njej l. 1886 ustanovljena prva narodna šola v vasi. Med prvimi je v njej poučeval nadučitelj Štefan Šiškovič, ki je bil med pobudniki za graditev nove, večje šole ‘’Podulco’’, kjer stoji še danes.
Naša pot se nadaljuje po osrednji vaški cesti. Na desni uzremo veliko češnjo, ki raste na dvorišču nekdanje kašče (l. 1775). Vhod s polkrožno ‘’kaluonjo’’ in letnico je zavarovan s stekleno verando.
Stavba je trdo grajena, s kar 70 cm širokimi zidovi, katere povezuje (za tiste čase zelo redka) apnena malta, ki so jo včasih uporabljali le za gradove. V kašči so se nekoč zbirali pridelki za desetino grajski in cerkveni gospodi.

Mimo dvoriščnega zidu z živo mejo pridemo do križišča. Zavijemo levo in ponovno smo ‘’Na Gorici’’, od koder se vrnemo k našemu izhodišču pri šoli.

Info

OBČINA HRPELJE-KOZINA
Hrpelje, Reška cesta 14 6240 Kozina
Telefon: 05 680 01 50 Fax: 05 680 0180
E-mail: obcina.hrpelje-kozina@hrpelje.si
www.hrpelje-kozina.si/

OSNOVNA ŠOLA Dragomirja Benčiča Brkina HRPELJE
Hrpelje, Reška c. 30 6240 Kozina
Telefon šole: 05 689 20 60
Kontaktna oseba: Suzana Godina Jelušič
E-mail: jelusic@siol.net

KULTURNO ZGODOVINSKO DRUŠTVO HRPELJE
Hrpelje, Reška cesta 14 6240 Kozina
Kontaktna oseba: Darij Jelušič / GSM 041/ 282 453
E-mail: jelusic@siol.net
Vladimir Grželj / GSM 031 539 028
E-mail: vlado.grzelj@siol.net

Besedilo: **Suzana Godina Jelušič**
Foto: **Darij Jelušič, Alojz Počkaj, arhiv Vladimir Grželj**
Lektorica: **Marijanca Ajša Vižintin**

December 2006

PIC INTERREG IIIA ITALIA-SLOVENIA 2000-2006

REGIONE AUTONOMA FRIULI VENEZIA GIULIA

COMUNE di TERZO DI AQUILEIA
Provincia di Udine

ITALIA

SLOVENIA

Unione Europea FESR